

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISBN:1300-9702 e-ISBN: 2149-3243

LÂGARÎ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Lagari and His Turkish Poems

Ahmet İÇLİ¹

¹Prof. Dr., Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Batman, Türkiye
ahmet.icli@batman.edu.tr ORCID: 0000-0002-7478-7518

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
29.07.2021
Kabul/Accepted:
09.09.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.975847

Anahtar Kelimeler

Lâgarî, tezkire, şiir,
mecmua

ÖZ

Mecmualar, Türk edebiyatının kaynakları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu eserler, edebiyat tarihine birçok yönden katkı sunan derlemeler niteliğindedir. Bir mecmuada tespit edilen şiirden hareketle kaybolmaya yüz tutmuş bir şairin adı kaynaklardaki yerini alabilmektedir. Kimi zaman bir şiirin başkası adına sehven veya bilinçli bir şekilde kayıtları veyahut başkası tarafından sahiplendiği görülmektedir. Mecmualar ekseninde yapılan tasnif ve muhteva incelemeleri ile genel değerlendirmeler, şiirlerin ve şairlerin tespiti bağlamında önemli araştırma alanlarındandır. Klâsik Türk edebiyatı şairlerinden Lâgarî ve şiirleri hakkındaki bilgilere mecmualar sayesinde ulaşılmaktadır. Şairin kimliği noktasında kesin ve net bilgi yoktur. Ancak Lâgarî hakkında iki tezkirede çok kısa bilgi vardır. Şairlerin aynı mahlası taşımaları edebiyat araştırmalarındaki handikaplardan biri olduğundan Lâgarî'nin tezkirelerde geçen kişi ile aynı olma ihtimali kadar farklı biri olması da mümkündür. Bu yüzyılda yaşamış Lâgarî Hasan Çelebi'nin de şair olması uzak bir ihtimal değildir. Bir bölümünün de Lâgarî tarafından derlendiği ifade edilen mecmuada, Lâgarî'ye atfedilen Türkçe şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerden bazıları, başka şairlere ait divanlarda da görülmektedir. Çalışmamız, Lâgarî'ye atfedilen şiirlerinin tespiti, Latin harflerine aktarımı ile Lâgarî ve şiirleri hakkında kısa değerlendirmeler eksenindedir.

Keywords

Lagari, tazkeerah/
biographical work, poem,
compilation/magazine

ABSTRACT

Magazines/compilations have an important place among the sources of Turkish literature. These works are important that contribute to the history of literature in many ways. The name of a poet, which is about to disappear, can take its place in the sources again, based on the poem found in a magazine. Sometimes it happens that a poem has been accidentally or intentionally recorded on behalf of someone else or is owned by someone else. The classification and content analyzes and general evaluations made on the axis of compilations are important research areas in the context of the determination of poems and poets. Information about Lagari and his poems, one of the poets of classical Turkish literature, can be reached through journals/compilations. There is brief information about a poet with the pseudonym Lagari in a biographical works/tazkeerahs. Since poets have the same pseudonym is one of the handicaps in literary studies, it is possible for Lagari to be as different as the person mentioned in the biographies. It is not a remote possibility that Lagari Hasan, who lived in the 17th century, was also a poet. There are Turkish poems attributed to Lagari in the journal/magazine, some of which are stated to have been compiled by him. Some of these poems are also seen in the poetry books of other poets. Our study is on the axis of determining the poems attributed to Lagari, transferring them to Latin letters, and short evaluations about him and his poems

Atıf/Citation: İÇLİ, A. (2021). Lâgarî ve Türkçe Şiirleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 3 (1171-1190).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ahmet İÇLİ, ahmet.icli@batman.edu.tr

1. Giriş

Divan edebiyatı olarak da nitelendirilen Klâsik Türk edebiyatı sürecinde şairler/edipler, birçok manzum ve mensur eser kaleme almışlardır. Bu dönemde eser verenlerin bir bölümü hakkında kaynaklarda bilgi bulunur. Birincil kaynak olarak değerlendirilen tezkireler bu açıdan önemlidir. Tezkireler, birer antoloji özelliği taşırlar. Ayrıca şairler hakkında değerlendirmeler de barındırmaktadır. Tezkireler şiir ve şair kritiği açısından da önemlidir. Ancak, tezkirelerde şairlere ait tüm bilgilerin verilmediği bazı eksikliklerin olduğu durumlar olabilmektedir. Birçok şaire ait bilgi tezkirelerde yer almaz. Bundan dolayı da birçoğunun şiirleri/eserlerinin varlığı konusunda bilgi sahibi olunamayabilir. Bu metinlerin bazıları, mecmualarda geçebilmektedir. Bu eserlerin tespiti; mecmuaların okunması, tasniflerinin yapılması, içerik olarak incelenmeleri ve değerlendirilmeleriyle mümkündür. Bundan dolayı da metinlerin gün yüzüne çıkarılması önem arz etmektedir. İncelenen her bir mecmua, tespiti yapılan yeni bir şaire veya bunların günümüze ulaşmayan şiirlerine/eserlerine ulaşılmasında önemli görev üstlenmektedir.

Divan şiirinde, aynı şiirin farklı şairlerin şiir kitaplarında geçtiği görülmektedir. Bunda birçok etken söz konusudur. Kâtiplerin/Müstensihlerin hatası, şiirlerin ve formların karıştırılması bunlardan bazılarıdır. Şairlerin başkalarına ait şiirleri kendilerine ait gösterme gayreti de olabilmıştır. Bazen de az bir değişiklik ile şiirleri sahiplenme de söz konusudur. Divanlarda ve başka eserlerde olduğu gibi, mecmualarda da bu tür şiirlere rastlanmaktadır. İster bilinçli ister sehven, ister de başkaları tarafından onlar adına yazılmış olsun bu şiirlerden en az birinin intihal/çalıntı/sirkat olduğu söylenebilir. Ancak aynı mahlası taşıyan şiirlerin tasnifindeki karmaşa bunun dışındadır. Bir hata olmakla birlikte bu şekilde tasnif edilmiş şiirler ayrı bir kategoride değerlendirilmelidir. Mecmular bu konuda da araştırmacılara veri sağlayan önemli metinlerdir. Sirkat-i Şiir olarak da adlandırılan intihal/şiir çalma veya sahiplenme bağlamında yazılmış birçok akademik çalışma (İsen 1997; Sertkaya 1999; Taş 2013) vardır. Bu yayınlarda da görüleceği üzere aynı şiir, iki farklı şaire ait divanlarda veya eserlerde bulunmaktadır.

Mecmualar üzerinde bugüne kadar çeşitli akademik çalışmalar yapılmış olup edebiyat tarihimize katkı bağlamında birçok yeni şiir, eser veya şair tespitleri ve değerlendirmeleri yapılmaktadır. Bu bağlamda İçli'nin (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020a, 2020c) çalışmalarına bakılabilir. Mecmuların biyografiye katkısı hakkında kaynakçada da belirtilen Köksal (2011, 2012), Gürbüz (2011,2012), Kurnaz ve Aydemir (2007, 2011, 2013) gibi isimlerin çalışmaları önemlidir.

Şiir mecmuaları, herhangi bir şairin bir şekilde divan nüshalarına girmeyen veya bulunmayan nüshalardan kaynaklanan eksik şiirlerini teminde (Aydemir 2007: 127) önemli metinlerdir. Henüz divanlarına ulaşmamış şairlere ait manzumelere, şiir mecmualarında rastlanabilir. Mecmualar “şair veya yazarlara ait yeni sayılabilecek manzume veya eser barındırmak” (Kurnaz ve Aydemir 2013: 56) adına da önemli eserlerdir. Şiir örneklerinin farklı eserlerdeki veya mecmualardaki görünümü hem karşılaştırmayı hem de metin teşkilinde yeni bilgi ve veri sunma özelliği de gösterirler (İçli 2020b; Aydemir 2001; Efe 2019; Kaplan 2019; Kaplan 2020).

Çalışmamız, kendisi de bir mecmua derleyeni olan Lâgarî mahlaslı şairin kısa bir tanıtımı ve şiirlerinin yeni yazıya aktarımından oluşmaktadır. Bu bağlamda aynı mahlasla şiirleri bulunan ve farklı kaynaklarda haklarında kısa bilgiler bulunan diğer Lâgarî künyeli kişilerin tanıtımı da yapılacaktır.

2. Materyal ve Metot

Mecmua araştırmalarında temel yöntemlerden biri de *içerik analizidir*. Hem biçim hem de içerik bağlamında yapılacak olan analizde örnek olay bağlamında, tespit edilen mecmuanın tasnifi yapılır. Şiir örnekleri ve şairler hakkında önce nicel sonra da nitel analiz sonrası gerekli değerlendirmelerde bulunulur. Şiir mecmualarında bulunan şairler ve şiirleri hakkında gerekli araştırmalar yapmak da araştırma alanının bir ürünü ve sonucu olabilmektedir. Tespit edilen şiirlerden hareketle döneme ve şaire ait önemli bilgilere ulaşılabilir. (İçli 2020/a: 204).

Çalışmamızın konusu tezkireler ve şiir mecmualarından hareketle Lâgarî mahlasıyla şiirleri bulunan şair(ler)in incelenmesidir. Bu bağlamda birçok tezkire ve şiir mecmuası üzerinde geniş çaplı analizler yapılmıştır. Bu çalışmalarımız esnasında bir mecmuada (06 Mil Yz A 4453/1-2), Lâgarî mahlaslı şair ve şiirleri tespit edilmiştir. Şairin adı ve şahsiyeti bağlamında Lâgarî mahlasıyla bilinen şair hakkında özellikle tezkirelerde veya diğer edebiyat kaynaklarında bilgi olup olmadığı araştırılmıştır. İnceleme kısmında belirtileceği üzere üç (*Vefâyat-ı Ayvansarayî, Tuhe-i Naili, Mecelletü'n-Nisab*) kaynakta Lâgarî mahlasına rastlanmış olup hakkında tanıtıcı kısa bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıca, Hisâli'nin *Metâliü'n-Nezâir*'inde Lâgarî başlıklı bir nazire beyit

tespit edilmiştir. 17. yüzyıl başlarında yaşamış önemli mühendislerden biri olan Hasan Çelebi de Lâgarî künyesiyle bilinmektedir. Dört kaynakta verilen şairler ve şiir örnekleri ile Hasan Çelebi olarak bilinen şahsiyet ve şiir mecmuasının içeriğinden hareketle şair ve şiirleri hakkında içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca birbirine benzer veyahut intihal olduğu görülen bazı şiirlerin kime ait olduğuna dair görüşler ileri sürülmüştür. Tespit edilen şair(ler) ve şiirlerin muhtevaları eksenli yapılan çalışmalar sonucunda da şair(ler) hakkında ulaşılan sonuçlar verilmiştir.

İncelememiz belirtilen mecmuada verilen bilgiler eksenlidir. Doğru ve yanlış olması noktasında çeşitli değerlendirmeler söz konusu olabilir. Her durumda mecmuada verilen bilgiler çerçevesinde açıklamalar yapılabilir. Bu konudaki değerlendirmeler ilgili bölümlerde sunulmuştur.

Çalışmada, tespit edilen Arap harfli şiirler, Lâtin harflerine aktarılmıştır. İncelememizde, mecmuadaki bilgilere göre Lâgarî'ye ait olduğu belirtilen 10 gazel ile 1 tahmise yer verilmiştir.

Aktarımda bulunurken ilim âleminde sıklıkla kullanılan transkripsiyon-transliterasyon/çevriyazı alfabesinden yararlanılmıştır.

Tespit edilen şiirlerin hangi aruz kalıbı ile yazıldığı şiirin üst kısmında verilmiştir. Şiirler mecmuada geçtiği sıra ile verilmiştir. Şiirlerin kaynak bilgisinin verildiği çalışmamızda şiirin geçtiği sayfa için yaprak sistemi kullanılmıştır. Bir yaprağın a ve b olmak üzere iki yönü vardır. Şiir, yaprağın hangi yönünde ise geçtiği yaprak numarası ve yönü belirtilerek verilmiştir. Örnek: 108b. Bu kullanım, söz konusu şiirin bahsi geçen kaynakta 108. yaprağın b / arka yüzünde geçtiğini belirtmektedir.

Çalışmamız yazma eser incelemesi olduğu için, şiirlerin eski harfli yazımlarının verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Şiirlerin geçtiği fotoğraflar şekil olarak sunulmuştur.

Klasik Türk edebiyatı tarihine katkı sunmayı hedefleyen incelememizde, Lâgarî ve şiirleri hakkında yeni bilgilere ulaşılmıştır. Bu makale, bahse konu şairler eksenli yapılacak olan diğer çalışmalara yardımcı olma özelliği taşımaktadır.

3. Bulgular

Yapılan araştırmalar sonucunda Lâgarî Mehmed, Lâgarî Hasan Çelebi ve ön adı henüz belirlenemeyen Lâgarî mahlaslı iki şair olmak üzere “Lâgarî” künyesi ile bilinen dört isim tespit edilebilmiştir. Bir şiir mecmuasında Lâgarî adına kayıtlanmış bazı şiirler söz konusudur. Bu şiirlerin bazıları farklı şairlere ait divanlarda görülmüştür. Çalışmamızın bu bölümünde Lâgarî hakkında eldeki bilgiler ekseninde değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ayrıca başka şairlere ait divanlarda görülen şiirlerin analizleri yapılacaktır.

3.1. Lâgarî Mahlaslı/Künyeli Şahıslar

3.1.1. Lâgarî Şeyh Mehmed

Vefayat-ı Ayvansarayî'de (Ekinci 2017:204) geçen bilgilere göre, Nakşibendî tarikatına mensuptur. “Efdalu'l-Ulema” (افضل العلماء) ibaresi, vefat tarihini bildirir. Buna göre ölüm yılı H.1093/M.1682'dir. Şeyh Mehmed Lâgarî kendi zaviyesinde gömülmüştür. Eserde ona ait olan bir beyit sunulmuştur. *Tuhfe-i Nâili*'de, (2001, C.2: 1257) şair hakkındaki tanıtıcı bilgiler, Ayvansarayî eksenlidir.

Vefat tarihi net olarak verilen şairin 17. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Ancak incelemeye esas mecmuada geçen şiirleri yazan kişi olup olmadığı konusunda fikir bildirmek çok güçtür.

Tabibzâde Şükrî'nin *Silsile-i Sufiyye* adlı eserinde (Usta 2006) verdiği bilgilere göre Lâgarî Şeyh Mehmed, Bayramî tarikatına mensup Belgradlı bir şahsiyettir (<https://osmanli.org.tr/hindiler-tekkesi>).

Mecelletü'n-Nisab'da Lâgarî'nin, Şeyh Habib Bayramî adıyla bilinen kişi olduğu söylenir. Ayrıca onun, önce Nakşibendi tarikatına mensup iken daha sonra Sa'diye şeyhlerine bağlandığı ve Eyüp'te Şahsultan Zaviyesi'nde medfun olduğu bilgisi vardır (2000: 375/b).

3.1.2. Lâgarî Hasan Çelebi

Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde Lâgarî Hasan Çelebi hakkında bilgiler vardır. IV. Murad döneminde yaşamıştır. Evliya Çelebi'nin yakın dostlarından olan bilim adamı, H. 1043/M. 1632-3 yılında IV. Murad'ın kızı Kaya Sultan'ın doğumu vesilesiyle yapılan eğlencelerde barutun itme gücüne dayalı ilk füze denemesini yapmıştır. Kanatlı uçuş ve paraşütle inmeyi de gerçekleştiren Hasan Çelebi'nin Kırım'a Selamet Giray'ın

yanına gittiği ve orada vefat ettiği Evliya Çelebi tarafından bildirilmiştir (2013: 427). 17. yüzyılda yaşadığı bilinen şahsiyetin şiiirlerinin olup olmadığı ve incelemeye esas şiiirleri kaleme alıp almadığı konusunda elimizde net bir bilgi yoktur.

3.1.3. Hisâli'nin Mecmuasında Şiiiri Bulunan Lâgarî

Hisâli'nin *Metâliü'n-Nezâir* adıyla anılan ve şairlerin benzer/nazire matla şiiirlerini barındıran eserinde Lâgarî başlıklı bir matla beyit bulunmaktadır (Kalyon 2011: 1173). Hisâli'nin eserinin yazım yılının 1651 yılına tarihlenmesi dolayısıyla Lâgarî'nin en geç 17. yüzyıl şairi olduğu söylenebilir. Ancak nazire matlaların bulunduğu yere bakıldığında genellikle 16. yüzyıl şairleri (Revânî, Zârî, Andelibî, Kınalızade Fehmî, Cinânî, Tiğî, Bezmî, Sâfi, Yahya Bey, Leâli, Misâli) ile birlikte geçtiği söylenebilir. Her durumda Lâgarî, M. 1651 yılından önce bilinen bir şair olduğu belirtilebilir. Bu şairin nerede ve hangi yılda vefat ettiği net olarak bilinmemektedir. Şaire ait beyit aşağıda verilmiştir:

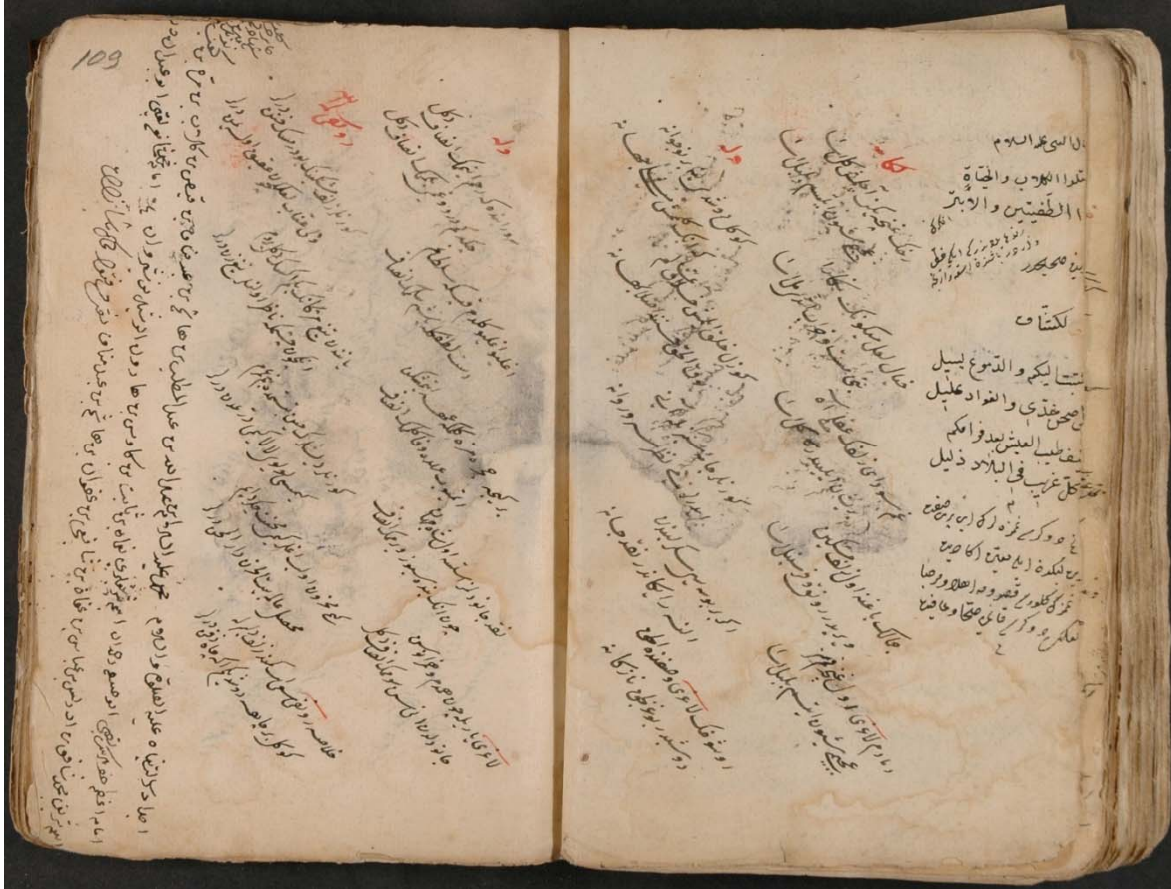
Var mı bir cây-ı safâ gûşe-i mey-hâne gibi / Kişiye hem-dem olur mu ki yâ peymâne gibi (Kalyon 2011: 1173).

İncelememize esas mecmuada geçen şiiirlerin *Metâliü'n-Nezâir*'de geçen şair ile aynı kişi olup olmadığı hakkında görüş ileri sürmek güçtür.

3.1.4. Lâgarî

Yukarıdaki üç kaynaktan geçen şahıslar dışında, Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 4453/1-2 kayıt numaralı şiiir mecmuasında Lâgarî başlıklı ve/veya mahlaslı Türkçe şiiirler bulunmaktadır (Şekil 4: yk.110a).

Mecmuada eseri yazıya geçiren kişiyi belirten ibarelerden "Li-kâtibihi" başlığıyla verilen bazı şiiirlerin mahlas beyitlerinde "Lâgarî" künyesi geçmektedir (Şekil 1: yk. 108b,109a). Bu bilgiler çerçevesinde, Lâgarî'nin derlediği ve kendi hattıyla yazdığı bir şiiir mecmuası olduğu ve burada kendisine ait şiiirlerin de bulunduğu söylenebilir.

Şekil 1: "Li-kâtibihi" ve devamında gelen "velehü" başlıklı şiiirler (108b-109a)

Bu şairin yukarıdaki şairlerden/şahsiyetlerden hangisi veya bunlardan farklı bir şair olduğu konusunda açıklama yapmak zordur. Ancak şiir mecmuasında geçen bilgilere bakıldığında bazı değerlendirmeler yapılabilir. Lâgarî'nin Şiirleri başlığında, şair hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

3.2. Lâgarî'nin Şiirlerinin Geçtiği Mecmuanın Tanıtımı

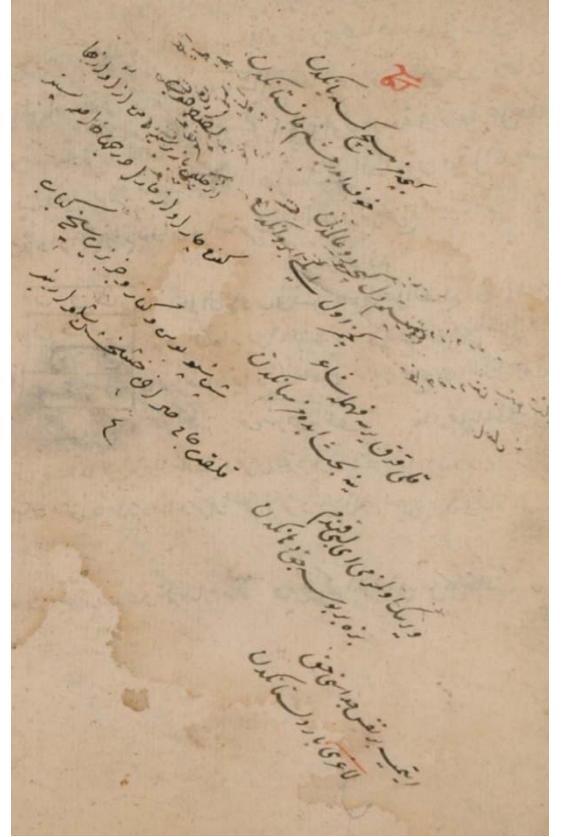
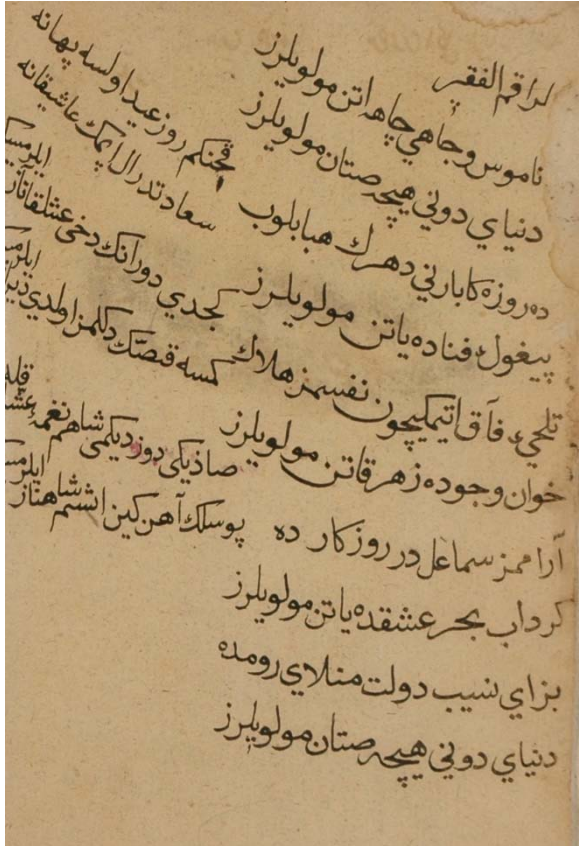
Şiir mecmuası, Ankara Milli Kütüphane 'de 06 Mil Yz A 4453/1 ve 06 Mil Yz A 4453/2 numarada kayıtlıdır. Mecmua 161 yapraktan müteşekkildir. Nesih ve Talik hatların kullanıldığı mecmuanın farklı derleyicilerinin olduğu düşünülmektedir.

Mecmua Derleyicisi veya Derleyicileri

Mecmuanın çeşitli yerlerinde “li-kâtibihî” (108b-115b), “li-râkımı'l-fakir” (76b) gibi ibareler geçmektedir. Bu bilgiler, mecmuanın derleyicisi hakkında önemli bilgiler sunan verilerdir. Bu başlığı taşıyan şiirlere bakıldığında, *Nesîb* (Şekil 2a) ve *Lâgarî* (Şekil 2b) adları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Bâkî'nin şiirini (Şekil 3b) “li-kâtibihî” başlığı ile veren ve farklı bir hattı olan bir kişiden de bahsetmek mümkündür. Esasında üç farklı yazı ile yazıldığı anlaşılan mecmuanın en az iki veya üç kişi tarafından değişik zamanlarda kaleme alındığı söylenebilir. Ancak her durumda üç kâtibin de 17. yüzyılda yaşadıkları ve bu dönemde yaşayan şairlerin şiirleri ile kendi şiirlerini yan yana yazdıkları görülmektedir. Bu konuda en önemli veri, Lâgarî'nin hattı ile yazıldığı belirtilen bölümlerde geçmektedir. Lâgarî'nin hattı ile yazıldığına dair atıfların bulunduğu bazı şiirlerin şairleri şunlardır: 98a Sultan Murad, Sip/yahî, 98b. Makâlî Yahya Bey, Müdâmî, Fuzûlî, Hüdâyî, Selikî, Hayretî, Za'ifi, 106a-Azmîzâde, 109b Cehdî (Şekil 4), 110b-Revnaî, 113b Vahidî, 114a Baki, Nevî (Şekil 6); 114b-Figânî, Fevrî. Bunlar dışında da aynı hat ile yazılmış şiir örnekleri bulunmaktadır.

Mecmuada, “li-râkımı'l-fakîr” başlığında farklı yazı (nesih) stilinde yazılmış şiir örnekleri bulunmaktadır (Şekil 2a: Yk. 76b). Bunlardan birinin mahlas beytinde “Nesîb” bulunmaktadır. Nesîb'e ait şiirin matlaı aşağıda verilmiştir.

Nâmûs u câhî çâha atan Mevlevîlerüz / Dünyâ-yı dîn-ı hîçe şatan Mevlevîlerüz

Şekil 2: Nesîb'e atfedilen bölüm/şiir 76b-(a); Lâgarî'ye atfedilen bölüm/şiir -115b - (b)

Bu bilgilerden hareketle, mecmuanın derlendiği yıllara bakıldığında Nesib'in 17. yüzyılda yaşayan Mevlvi bir şair olduğu söylenebilir. Kesin olmamakla birlikte şairin, bu yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuş ve 18. yüzyılın başında vefat etmiş (d. 1632/1042- ö.1712/1124) Konyalı Yusuf Nesib (Ceyhan-Duru 2014) ile aynı kişi olması muhtemeldir.

Nesib'in yazısına benzer, başka bir yerde (yk 87a) "li-muharrihi'l-fakir" başlıklı ama mahlası bulunmayan dört dizelik bir şiir bulunmaktadır. Şiir, yaprağın tahrip olmuş kenarında bulunduğundan bazı kelimeleri okunamaz hâldedir. Bundan dolayı da buraya alınmamıştır. Bununla birlikte bu şiirin yanında Lâgarî'nin hattına benzer Şeyhi'ye ait bir şiir, aynı sayfada yer almaktadır. Yazıların görüntülerine bakıldığında, Nesib'e atfedilen yazıların boş sayfalara ve yerlere farklı ve daha koyu bir kalemlle eklendiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler de mecmuanın en az iki kişi tarafından kullanıldığı hissini vermektedir.

3.3. Lâgarî ve Şiirleri Üzerinde Değerlendirmeler

Lâgarî, zayıf, cılız ve etsiz anlamlarına gelen kökü "lâgar" (لاغر) olan kelimeden gelmektedir. Sözcük, esasında zayıf olan hayvanlar için kullanılan bir sıfattır. Şairler, mahlas seçme noktasında öncelikle kendileri belirleyici bir konumdadır. Bundan dolayı şairin kendi zayıflığına istinaden herkes tarafından bilinen bedensel özelliklerini, mahlas olarak seçmiş olması muhtemeldir. Birçok şairin "genel vücut görüntüsü itibarıyla mahlas seçimi" (Yıldırım 2006: 89) yaptığı bilinmektedir. Böyle bir künyenin toplum tarafından şair için kullanıldığı ve şairin bunu benimsemiş olması da imkân dâhilindedir. Kelimenin; tembel, yavaş hareket eden, uyusuk, ağır, işi ağırdan alan ve dikkatsiz anlamında bir sıfat olduğu düşünüldüğünde ise bu künyenin başkası tarafından saire verildiği söylenebilir.

Mecmuada Lâgarî mahlası taşıyan 11 adet Türkçe gazel bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi mükerrerdir. Bahse konu şiir 109a'da (Şekil 1) "velehû" başlığıyla geçmektedir. başlığı taşır. Aynı şiir 113a'da "Lâgarî" başlığıyla ikinci defa verilmiştir. (Şekil 3a) Her iki metnin mahlas beytinde "Lâgarî" ibaresi vardır. İki şiir, aynı kalemde çıkmıştır. Hattatının da Lâgarî olduğuna dair atıf vardır. Sonuç olarak, mecmua eksensel tespitlerimize göre Lâgarî mahlası taşıyan şiirlerin sayısı 10 olup bunların tamamı Türkçedir.

Mecmuada (Şekil 3b; 92b) "Li-kâtibihî" başlığıyla verilen bir gazelin yazımı hem kâğıt hem de yazı stili olarak Lâgarî'ye atfedilen hattan biraz farklıdır. Ayrıca bu gazelde mahlasa ait bir işaret bulunmamaktadır.

Bâkî Divanı'nda (Küçük 1994: s. 319-320) tamamı "gelmesün" redifi ile yazılmış şiirin, Lâgarî'de redifleri farklı bir şekildedir. Bir diğer fark, son beytinin iki beyit öne çekilmesidir. En önemli fark olarak da mahlas beytinde geçen "Bâkiyâ" kısmının mecmuada "âşıkân" olarak geçmesidir. Bu durumda "li-kâtibihî" başlığı ile verilen şiirin, mecmuada kimlikleri belli olan Lâgarî'ye veya Nesib'e ait olmadığı söylenebilir. Baki'nin Şiiri aşağıdaki gibidir:

Gün yüzün hem gösterür hem dir göze nem gelmesün
Çeşme-i çeşme nice eşk-i dem-â-dem gelmesün

Sâz-ı âhum bana bes bülbül gerekmez hem-nefes
Nây-ı nâlem var iken bir dağı hem-dem gelmesün

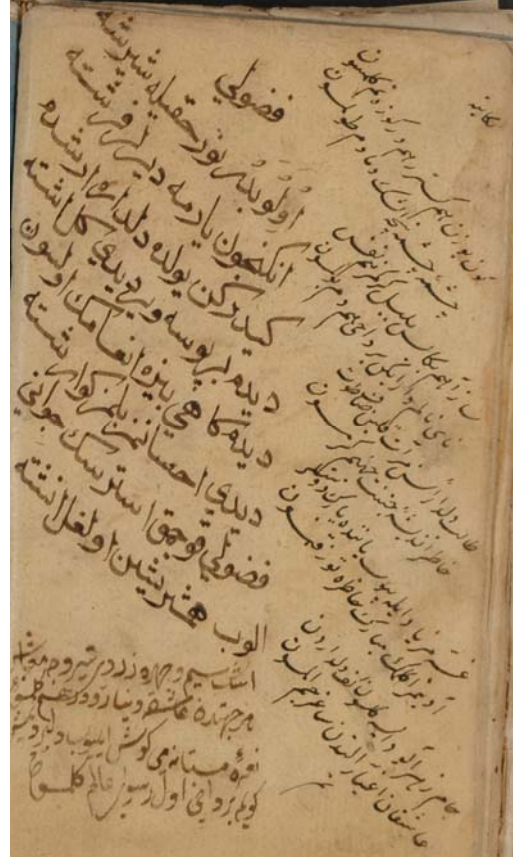
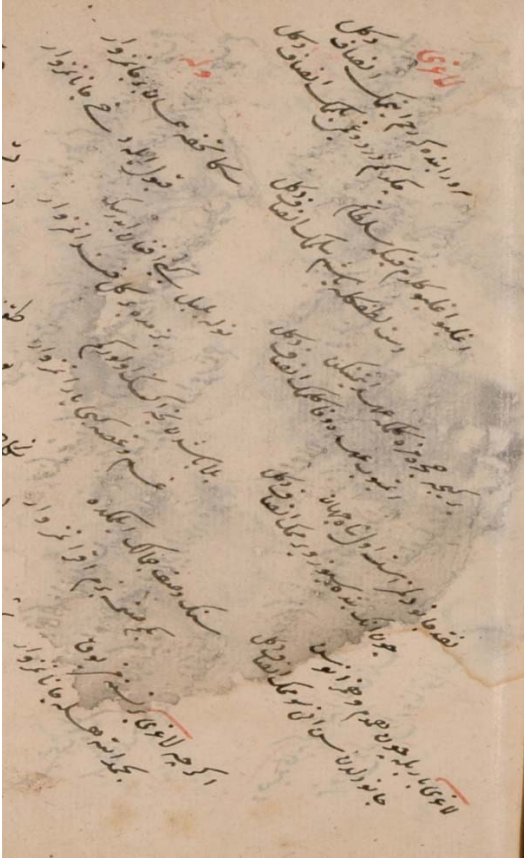
Tâlib-i dildâr isen mir 'ât-ı kalbin şâf tut
Hâtır-ı endîşe-i cennet ceñennem gelmesün

Eşk-i sîm ü çehre-i zerdî yeter vech-i ma'âş
Bir cihetden âşıkâ dînâr u dirhem gelmesün

Guşşamuz yâd eyleyüp yanında bârî döstlar
Adımız anmañ mübârek hâtıra gam gelmesün

Na'ra-i mestânemi güş eyleyüp dilber dimiş
Küyuma bir dahı ol rüsvây-ı âlem gelmesün

Câm zehr-âlûd ise gelsün kef-i dildârdan
Bâkiyâ ağıyar elinden sāgar-ı Cem gelmesün

Şekil 3. “Lâgarî” ile “Velehû” başlıklı Şiirler 113a- (a); Li-kâtibihî” başlıklı gazelin yazımı 92b- (b)

“Li-kâtibihî” ibaresini Lâgarî ve Nesib dışında başkası yazmış da olabilir. Başka bir hattatın, alıntı yaptığı metindeki başlıkları olduğu gibi kullanarak yazıya aktardığı veya mecmuanın/şiirin bu bölümünün Lâgarî veya Nesib tarafından derlenmemiş olması da pekâlâ mümkündür. Şiirin başkası tarafından şair adına yazılması da aynı derecede beklenebilen bir davranıştır. Şiirin özellikle Lâgarî tarafından kendisine atfedildiği de ihtimal dâhilindedir. Bu durumda şair hakkındaki değerlendirmelerin yeni bilgiler ışığında güncellenmesi gerekebilir. Bu konuda yapılacak yeni çalışmaların önemli katkısı olabilecektir. Mecmuada geçen şiirin tamamı karşılaştırma yapma amacıyla aşağıda verilmiştir. İyice incelendiğinde Bâkî'nin şiirine benzetilen şiirin redif ve kafiyesinin acemice uygulandığı anlaşılmaktadır.

92b. Li-kâtibihî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Gün yüzün hem gösterür hem der göze nem gelmesün
Çeşme-i çeşme nice eşk-i demâdem **tolmasun**

Sâz-ı âhum bana bes bülbül gerekmez hem-nefes
Nây-ı nâlem var iken bir dağı hem-dem **bulmasun**

Tâlib-i dildâr isen mir 'ât-ı kalbin şâf tut
Hâtır-ı endîşe-i cennet ceñennem **girmesün**

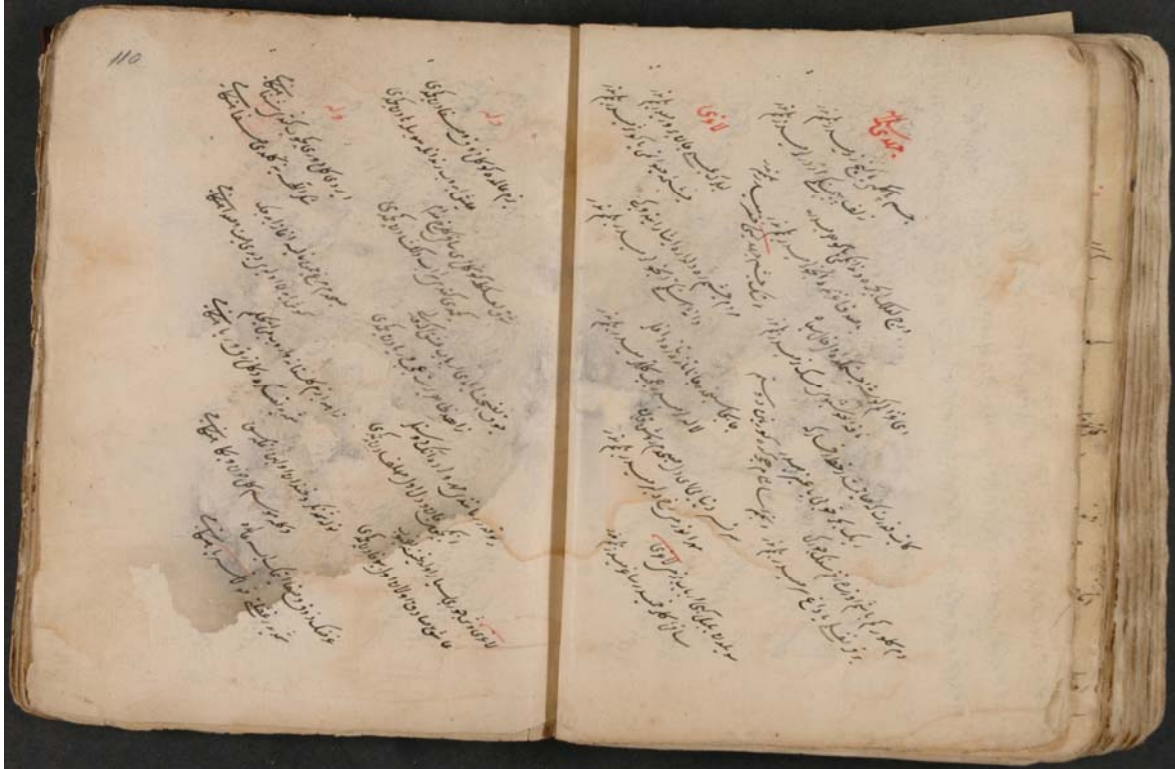
Guşşamuz yâd eyleyüp yanında **yârüñ** döstlar
Adımız anmañ mübârek hâtırâ **toz konmasun**

Cām zehr-ālūd ise gelstün kef-i dildârdan
Âşıkân ağıyar elinden sāğar-ı Cem almasun

Eşk-i sîm ü çehre-i zerdî yeter vech-i ma'âş
Her cihetde âşıkâ dînâr u dirhem gelmesün

Na'ra-i mestânemi gûş eyleyüp dilber dimiş
Küyma bir dahı ol rüsvâ-yı âlem gelmesün

İncelemeye esas şiir mecmuasında Lâgarî başlıklı ve mahlaslı (Şekil 4-109b,) tartışmalı bir gazel daha bulunmaktadır. Şiirin Cehdî'nin şiiri ile nazire şiir özelliği taşıdığı söylenebilir. Fakat şiirin *Mezâkî Divanı*'nda geçen bir şiir ile neredeyse aynı olduğu görülmektedir (Mermer 1991: 94). Gazel Bosnalı Sabit tarafından da tahmis edilmiştir (Aydın 2019: 63). Her iki şiir arasında neredeyse "mahlas" farkından öte bir şey yoktur.

Şekil 4. Lâgarî'ye atfedilen üç gazel (109b-110a)

Aşağıda *Mezâkî Divanı*'nda geçen metin bulunmaktadır.

Mezâkî'nin Şiiri

Leblerüñ cān mı ya cān-perver midür bilmem nedür
Çeşme-i hayvân mı ya kevşer midür bilmem nedür

Merdüm-i çeşmüm reh-i dildâra îşâr itdüğü
Dâne-i eşküm mi incüler midür bilmem nedür

Âlemi her şubh-dem böyle münevver eyleyen
Mîhr-i enver mi ruḥ-ı dilber midür bilmem nedür

Cā-be-cā sînemde cānâ taze taze dağlar
Lâleler midür 'aceb güller midür bilmem nedür

Ey Mezâkî ehl-i bezmi söyleden bülbül gibi
Sâki-i gül-ruḥ mıdur sāḡar mıdur bilmem nedür

Lâgarî' ye atf edilen şiir

Leblerün 'İsî mi cān-perver midür bilmem nedür
Çeşme-i ḡayvān mı ya kevşer midür bilmem nedür

Merdüm-i çeşmüm reh-i dildāra ḡşār itdüḡi
Dāne-i eşküm mi incüler midür bilmem nedür

Cā-be-cā sīnemde cānā tāze tāze dāḡlar
Lāleler midür 'aceb güller midür bilmem nedür

Ser-te-ser dünyayı ey dil şubḡ-dem rüşen kılan
Mıhr-i enver mi ruḡ-ı dilber midür bilmem nedür

Söyleden bülbül gibi **erbāb-ı bezmi Lâgarî**
Sâki-i gül-ruḥ mıdur sāḡar mıdur bilmem nedür

Her iki gazele bakıldığında; ilk beytin ilk dizesinde bir kelime değişikliği dördüncü beytin ilk dizesinde anlam olarak aynı ancak birkaç kelimenin farklılaştığı, son beyitte de mahlaslardaki aruz kalıplarına uygunluk açısından açık ve kapalılık durumlarına göre başa ve sona yazmadan kaynaklı bir kelimenin değişik yazıldığı görülmektedir.

Lâgarî mahlaslı ve başlıklı, ayrıca “li-kâtibihî” başlıklı şiirlerdeki Lâgarî mahlaslı şiirlerden anlaşıldığı kadarıyla yukarıdaki şiir, mecmua derleyicileri tarafından Lâgarî'ye atfedilmiştir. Aynı şiirin *Mezâkî Divanı*'nda da bir benzerinin geçtiği görülmüştür. İki şiirin birbirine nazire olduğu söylenebilir. Fakat anlaşıldığı kadarıyla aynı şiirin iki kişiye atfedilmesi veyahut birisinin intihal olması söz konusudur.

Mezâkî ve Lâgarî, aynı yıllarda yaşamış iki şairdir. Hangisinin diğerinin şiirinin benzerini veyahut aynısını yazdığı net değildir. Mezâkî'nin divanı yayımlanmış olarak elimizde mevcuttur. Fakat bunun böyle olması şiirin asıl sahibinin Mezâkî olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca hangi Lâgarî olduğu bilinmemekle birlikte, bu yüzyılda yaşayan Lâgarî mahlaslı farklı bir şairin Mezâkî'nin şiirini aşırıp kendi şiiri gibi sunmuş olması da muhtemeldir. Nihâyetinde yukarıdaki Bâkî'nin şiirinde görüleceği üzere bu şiir de mecmuayı derleyen kâtip tarafından Lâgarî'ye atfedilmiştir. Hangisinin (bir dakika bile olsa) şiiri daha erken yazdığı konusunda bugün için açıklama yapmanın zorluğu konusunda aşağıda belirtilen anekdotu aktarmakta yarar vardır.

Türk Edebiyatının şiir meclislerinin önemli şahsiyetlerinden olup tezkire kaleme almış Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ında aynı şehirde doğmuş ve aynı yıllarda yaşayan Makâlî mahlaslı iki şair hakkında değerlendirmeler mevcuttur (İsen, 1994). Âlî, her iki şairin okunan beyitleri sahiplendiklerini şöyle ifade etmektedir: “Bu hakir meclisinde ikisi birle bir yire geldi. Her kangısı bir beyt okıdı ise ol birisi benümdür deyü davasın itdi” (İsen, 1994: 327-328).

Bu açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla henüz hayatta olan, iyi bir eğitim alıp önemli devlet görevlerinde bulunan kişilerden en azından birinin kendisine ait olmayan şiirleri sahiplendiği görülmektedir. Makâlî üzerinde değerlendirmelerde bulunan İçli'nin de bu konuda yayımladığı bir çalışması bulunmaktadır (İçli 2018b: 1246). Ali Yıldırım'ın mahlasnâmeler hakkında yazdığı kitabında da bu anekdota yer verilmiştir (2006: 57)

İncelemeye esas mecmuada geçen Lâgarî hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmayışı, ölüm tarihine dair net bir ifade geçmeyişi, şaire ait başka şiir örneklerinin olmayışı gibi sebeplerden dolayı şiirin aslında kime ait olduğu hakkında kesin fikir beyan etmek zordur. Bu kişinin Mezâkî ile neredeyse aynı yıllarda yaşayan ve ölen Lâgarî Şeyh Mehmed olduğu yönünde açıklama yapmak da aynı derece zor ve sıkıntılıdır. Makâlî mahlaslı şairler, hayatta oldukları zamanda bile birbirlerinin şiirlerini sahiplenmişken bugün için Mezâkî veya Lâgarî arasında bir tercih yapmak daha güçtür. Ancak daha sonraki çalışmalarda bu konuda yeni belgelere ulaşırsa veyahut iki şairden birisinin diğer(ler)inin şiirlerini sahiplendiği ortaya çıkarsa daha net bir görüş ileri sürülebilir.

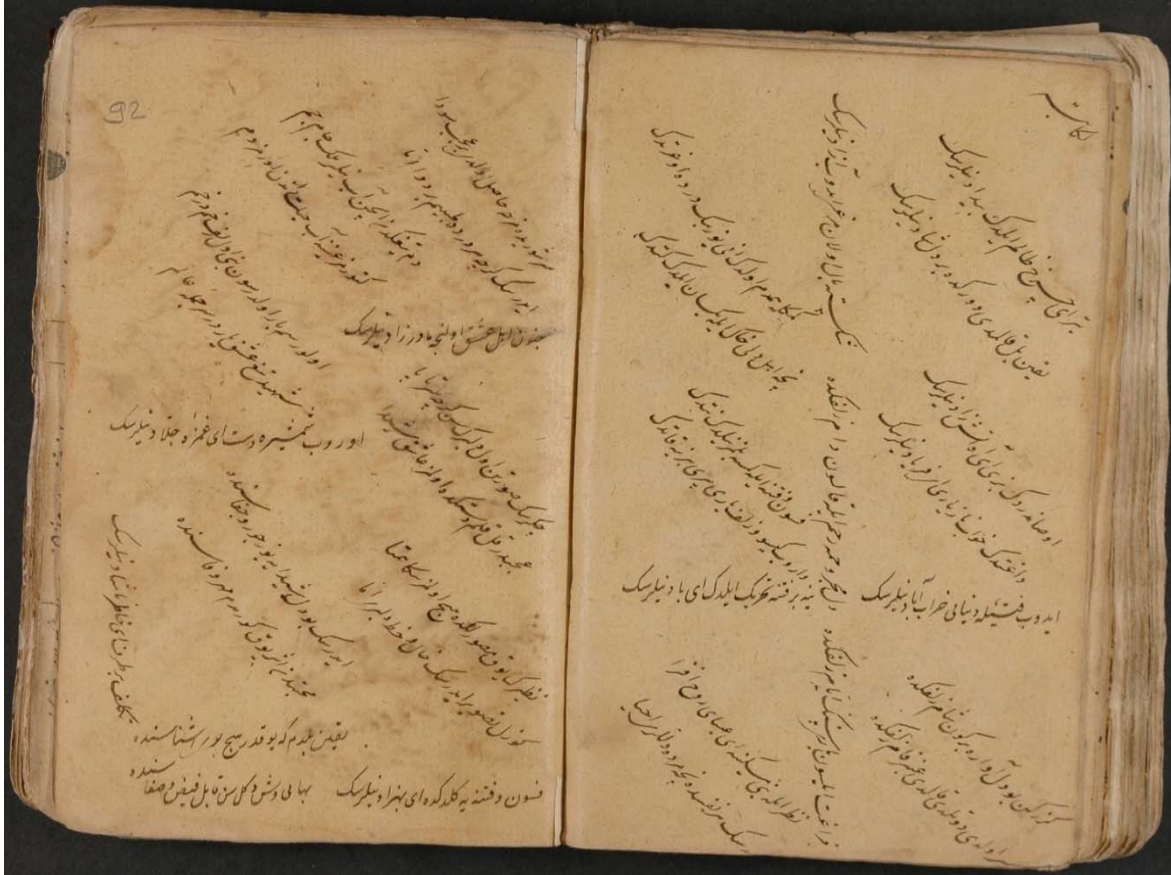
Lâgarî'nin adının (biri hariç) tezkirelerde bulunmayışı onun iyi bir şair olmadığı anlamına da gelmemektedir. Bu düşünce bunun tam tersi bir algıya da kapı aralayabilir. Lâgarî hakkında fazla bilgi bulunmayışının farklı sebepleri üzerinde tartışılabilir. Ancak bugün için bu konuda elimizde yeterli bilgi yoktur.

Mecmuada Lâgarî'nin hattıyla yazıldığı belirtilen (yk. 114a) "Hûbda çehre ile sine gerek/Baňa mahbûb böylesine gerek" matlalı şiir, "Bâkî Efendi" başlığıyla verilmiş olup mahlas beytinde "Bâkî" ibaresi geçmektedir. Şiir, Bâkî divanında aynen geçmektedir (Küçük 1994: 200). Mecmuada "Bâkî" başlığı ve mahlası ile verilen başka şiirler de bulunmaktadır.

Mecmuanın 91b-92a (Şekil 5) yapraklarında "li-kâtibihî" başlıklı 7 bentlik bir tahmis bulunmaktadır. Tahmise esas zemin gazel, Şeyhülislam Bahâyî'ye (Uludağ 1992: 89) aittir. Ancak şairin mahlasına herhangi bir atf yoktur. Hem başlığı hem de yazı stilinden hareketle şiirin Lâgarî'ye ait bir tahmis olduğu söylenebilir. Başka bir hattatın/kâtibin/müstensihin Lâgarî'nin hattına yakın bir hat ile yazdığı da söylenebilir. Fakat yukarıdaki şüpheli gazel gibi bu şiire de şüpheli yaklaşmak gerekmektedir:

Yeter ey çarh-ı zâlim eyledün bî-dâd neylersün
Yağın bil kalmadı devründe bir dil-i şâd neylersün
Uşandırdun bizi ey âh-ı âteş-zâd neylersün
Dağıtduñ hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersün
İdüp fitneyle dünyâyı harâb-âbâd neylersün

Şiirin Lâgarî'ye ait olması halinde, H. 1064/M.1654 yılında vefat etmiş Bahâyî'nin şiirine tahmis yazmasından hareketle onun da en azından bu tarihlerde henüz hayatta olduğu bilgisine ulaşmamızı sağlar. Bu durumda Lâgarî'nin mahlas kullanmadan şiirler kaleme aldığı da söylenebilir. Aksi takdirde (şiirin başkası tarafından yazılması halinde), Lâgarî'nin yine bu şairlerden sonra yaşadığı anlamı çıkmaktadır. Çünkü her iki şair ile aynı dönemde veya onlardan sonra yaşamıştır. Bahâyî'nin bu gazeline, Nâilî'nin de bir tahmis yazdığı bilinmektedir (İpekten 1990: 150-151). Bu bilgiler ışığında, Lâgarî ile Nâilî'nin aynı dönemlerde yaşadığı söylenebilir. Çünkü ikisi de aynı saire nazire şiir bağlamında birer tahmis yazmışlardır. Şiir Lâgarî veya başkası tarafından kendi şiiri olarak sunulmuş da olabilir. Metin kısmında ilgili tahmise yer verilmiştir.

Şekil 5. Li-kâtibihî başlıklı tahmis (91b-92a)

Mecmuada geçen şiirlerden hareketle (eğer şiirler gerçekten Lâgarî'ye aitse) Lâgarî'nin şiir sanatı hakkında kısa değerlendirmelerde bulunulabilir. Lâgarî, Klasik Türk şiirinin anlam dünyasına hâkim bir şairdir. Onun da genel olarak acılar ve zorluklar çektiği, lâyük olduğu değeri göremediği, sürekli olarak bir kavuşma ve bir amaca ulaşma temelli şiirler yazdığı söylenebilir. Şiirlerinde aşk, şarap ve güzellik/sevgili eksenli bir anlam dünyasının varlığı görülür. Bu şiirlerin anlam örüntülerinde şairin ulaşmak istediği bir erdemin ve kovaladığı bir makamın olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar dünya nimetleri ve bireysel aşklar olduğu gibi İlâhî aşk bağlamında da değerlendirilebilir. Ayrıca sevgiliden beklentiler ve sevgilinin özelliklerini de şiirlerinde görmek mümkündür. Lâgarî'nin kendi şiirlerini değerlendirdiği ve sanatı hakkında ipucu veren kullanımları söz konusudur. Ona göre sevgili/memduh için söylediği şiirler çok nazik ve kibardır. Şiirleri dudak ve buse gibi nazik bir tarzdadır.

O şühun Lâgarî vasfında el-hak / Düşüpdür bu gazel çak nâzükâne

Bir papağan gibi sevgilinin sözünden çıkmayan şaire konuşmayı/şiiri öğreten kişinin özelliği de tatlı dilli ve şeker dudaklı olmasıdır. Bu kişinin şairin hamisi veya şair arkadaşı olabileceği gibi, şeyhi veya sevdiği/hedeflediği unsur da olabilir.

Bâg-ı nazm içre bugün Lâgarî yi ey lebi kand / Söyleden tütî gibi la'l-i şeker-bâruñ mı

Şair, sevgilinin cemâlini anlatmada (hakikati açıklamada) kendisine eş değer bir şair bulunmadığını, kendisi ile boy ölçüşecek kimsenin olmadığını vurgulamaktadır:

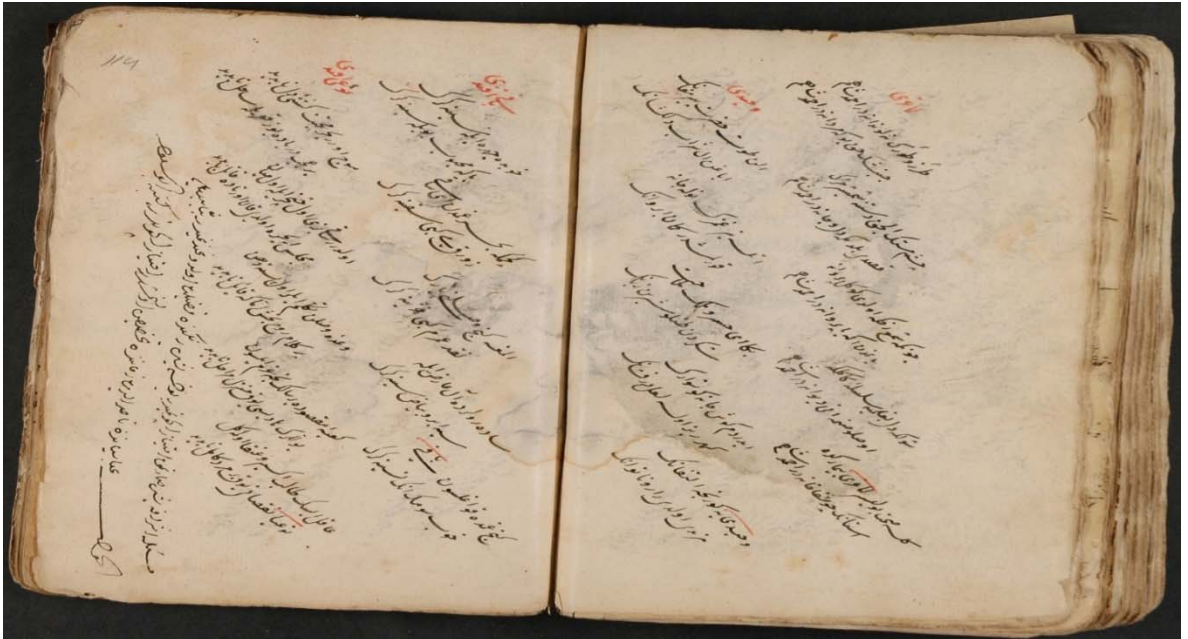
Senün vaşf-ı cemâlün eylemekde / Begüm şanma bizim akrânımız var

Aşağıdaki dizelerde de Lâgarî, bir şairin ne kadar ince manalar/semboller kullansa yine de sevgilinin ince belini açıklayamayacağı kanısındadır. Esasında Lâgarî, kendisinin bu ince manaları açıklayabildiği vurgusu yapmaktadır. Kendisi anlamış ve açıklamış olmalı ki başkasının bunu başaramayacağı iddiasındadır. Bu da şairin kendini övdüğü ve diğer şairlerin onun gibi ince manalarla şiir yazamadığının boy gösterisidir:

Kılı kırk yarsa fehm ile şâ'ir / Yine bahş idemez miyânundan

Şairin kullandığı bazı kelimelerin mecmuada geçen şiirleri için ayırıcı özellik taşıdığı söylenebilir. Birçok şiirinde “lebi kand, buse, nakd-i cân, el-hak” gibi kalıp ifadelerin kullanıldığı görülür.

“Ahmed Şahum” redifli gazelin *Lâgarî* hakkında önemli bilgiler taşıdığı söylenebilir. Ancak “Ahmed Şah”ın kimliği noktasında elimizde net bir bilgi yoktur. Şiirden anlaşıldığı kadarıyla Ahmed Şah, şair için önemli biridir. Son beyitteki “*Gelse sıhhat bulsar Lâgarî bîmarun da/Asitânun çü şifâhanedür Ahmed Şâhum*” ifadelerinde, Ahmed Şah’ın kapı eşiğinin/dergâhının/devlet kapısının şair için bir şifahane/kurtuluş mekânı olduğu vurgulanmaktadır. Bu ifadelerden hareketle şairin bir tarikat şeyhinden bahsettiği söylenebilir. Fakat bu kişinin bir devlet büyüğü olması da imkân dâhilindedir.

Sekil 6: 113b-114a: Mecmuadan Şiir Örnekleri

Klâsik Türk şiirinde, zâhid eleştirisinin Lâgarî’de de varlığını söylemek mümkündür. Şiirlerinde zâhidin riya ve kibir noktasında olumsuzlandığı görülür.

Zâhida bezm-i gülistâna varup mey içelüm / Şimdiden soñra degül zerğ ü riyâ hengâmı

Çok naşihat eyledi erbâb-ı aşk aña velî / Zâhid-i zâhir-perest ucb u riyâdan geçmedi

Mecmuadaki şiir örneklerine bakıldığında Lâgarî’nin ikisi gazellere biri de bir gazele yapılan tahmis olmak üzere, nazire şiirleri söz konusudur. Gazellerin zemin/kaynak şiirlerin hangisi olduğu net değildir. Beşer beyitlik şiirler, 17. yüzyıl şairlerinden Revnakî ve Cehdî’ye aittir. “Cehdî Sellemellâhu Aleyh” ibaresi, bu yüzyılda yaşayan ve Lâgarî ile çağdaş olan, hatta mecmua derlenirken hayatta olduğu tahmin edilen Cehdî mahlaslı bir şairin varlığı hakkında bilgi vermektedir. “Revnakî” başlıklı ve mahlaslı benzer/nazire şiir özelliği taşıyan şiir, Lâgarî ile aynı dönemde/17. yüzyılda yaşayan bir şaire ait şiir örneği sunma açısından önemlidir.

Lâgarî (110b)

Beni dîvâne kılan zülf-i siyehkârûn mı
Behey âfet yâhud ol turra-i tarrârûn mı

Revnakî (110b)

Lâl iden bülbül-i hoş-lehçeyi güftârûn mı
Gülü hacletde koyan ârız-ı gülnârûn mı

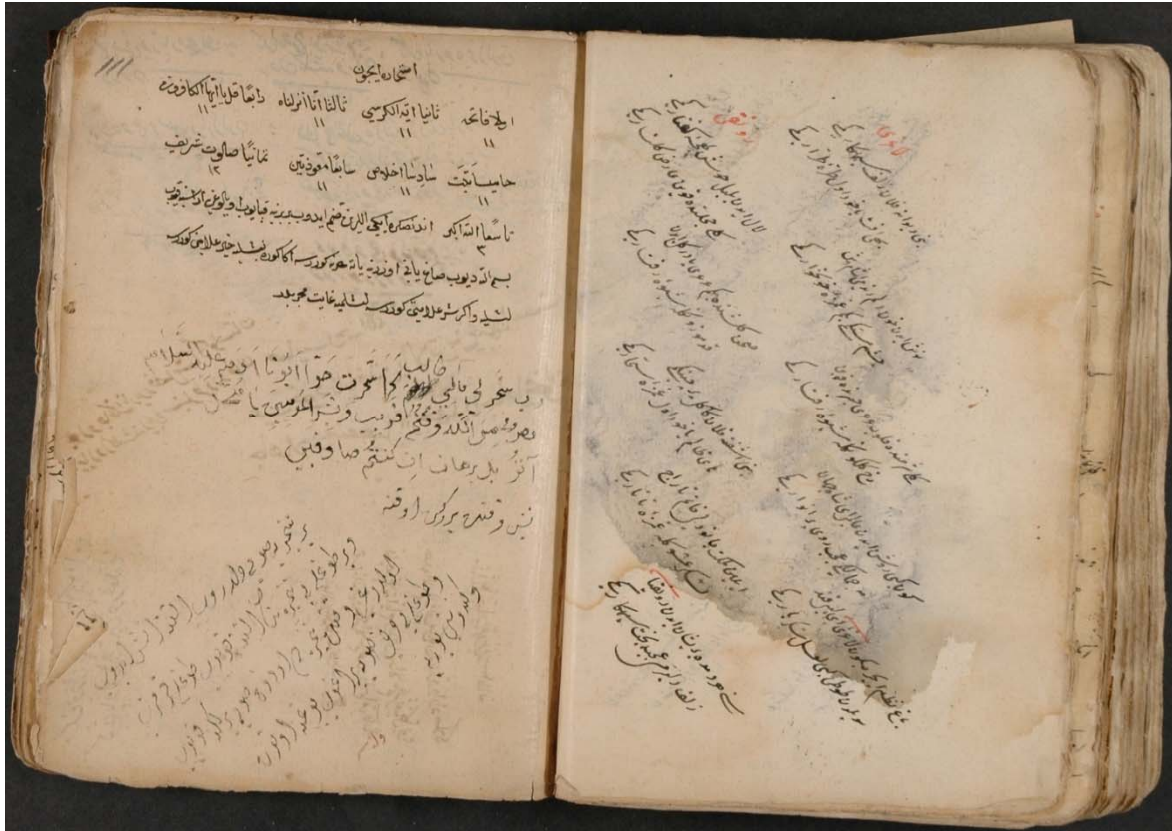
Lâgarî (109b)

Leblerün ‘İsî mi cân-perver midür bilmem nedür
Çeşme-i hayvân mı ya kevşer midür bilmem nedür

Cehdî (109b)

Cism-i pākün mi ya genc-i zer midür bilmem nedür
Zülf-i piçînün mi ejderler midür bilmem nedür

Şiir tekniği açısından bakıldığında Lâgarî’nin sade ve akıcı bir dil kullandığı söylenebilir. Kafiye seçiminde ve kullanımında oldukça başarılı olan şairin “*Aceb mi şiven itsem bülbülâsâ*” örneğinde olduğu gibi redd-i mısra örneği ile karşılaşmaktayız.

Şekil 7: Mecmuadan Şiir Örnekleri 110b-111a

3.4. Mecmuada Lâgarî'ye Atfedilen Şiirler

Şiir Numarası 1

Li-kâtibihî-(108b)

Mefâ'ülün Mefâ'ülün Fe'ülün
Ruḥuñ ğonçe iken açılmış gülāsā
'Aceb mi şiven itsem bülbülāsā

Ḥayāl-i la'l-i mey-gūnuñ nigārā
Beni mest ü ḥarāb itdi mülāsā

Ğam-ı sevdā-yı zülfüñ aqlumı āh
Periṣān eyleyüpdür kākülāsā

Cemālün bāğına ol zülf-i müşğīn
Virüpdür revnağ ü fer sünbülāsā

Dem-ā-dem Lâgarî ol ğonçe-femsüz
'Aceb mi şiven itsem bülbülāsā

Şiir Numarası 2

Velehü-(108b)

Mefâ'ülün Mefâ'ülün Fe'ülün
Gönül düşdi yine bir nev-civāna
Ki anuñ gelmemiş mişli cihāna

Güzel ḥalk eylemiş ḥallāk-ı 'ālem
Yok el-ḥağ ḥüsnüñe aşlā bahāne

Görenler cāme-i sebziyle anı
İderler mi nazar serv-i revāna

Eger bir büsesi sükker lebinden
Alınsa rāyegāndur naqd-i cāna

O şūḥuñ Lâgarî vaşında el-Ḥağ
Düşüpdür bu ğazel çağ nāzükāne

Şiir Numarası 3

Velehü (109a ve 113a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
Serverā bendeñe raḥm itmemek inşāf degül
Çekdügüm derd ü ğamı bilmemek inşāf degül

Ağlayu ağlayu geldüm ḳapuna şultānum
Dest-i lütfulāla yaşum silmemek inşāf degül

Bir gice hücremüze gelmege 'ahd itmişiken
İtmeyüp 'ahde vefā gelmemek inşāf degül

Naqd-i cān u dilimüz istese ol şāh-ı cihān
Çün anun bendesiyüz virmemek inşāf degül

Lâgarî yār ile çün hem-dem ü hem-zānūsın
Cān u dilden anı sen sevmemek inşāf degül

Şiir Numarası 4

Lāgarī -(109b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Leblerüñ 'İsī mi cān-perver midür bilmem nedür
Çeşme-i hayvān mı ya kevşer midür bilmem nedür

Merdüm-i çeşmüm reh-i dildāra 'İşār itdügi
Dāne-i eşküm mi incüler midür bilmem nedür

Cā-be-cā sīnemde cānā tāze tāze dāğlar
Lāleler midür 'aceb güller midür bilmem nedür

Ser-te-ser dünyāyı ey dil şubḥ-dem rüşen kılan
Mīhr-i enver mi ruḥ-ı dilber midür bilmem nedür

Söyleden bülbül gibi erbāb-ı bezmi Lāgarī
Sāki-i gül-ruḥ midür sāgar midür bilmem nedür

Şiir Numarası 5

Velehū -(110a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bezm-i 'ālemde gönül zevk ü şafādan geçmedi
'Ayš idüp rindānla hūy ile hādan geçmedi

Şevk-i la'lü nle gönül ey sāki-i gül-ruḥ müdām
Geçmedi gitdi şarābı dil-güşādan geçmedi

Çok naşihat eyledi erbāb-ı 'aşk āna velī
Zāhid-i zāhir-perest 'ucb u riyādan geçmedi

Yoğdurur mānendi meh-rūlarda anuñ dōstlar
Anuñ içün cān u dil ol meh-liqādan geçmedi

Lāgarīveş cevri bisyār oldığına bakmayup
'Aşık-ı şādık olan ol bī-vefādan geçmedi

Şiir Numarası 6

Velehū -(110a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

İrdi gül devri geçüp gitdi şitā hengāmı
Şükr Allāha yine geldi şafā hengāmı

Şubḥ-dem murğ-ı çemen nāleye āgāz idicek
Güş iden oldı didi şıyt u şadā hengāmı

Zāhidā bezm-i gülistāna varup mey içelüm
Şimdiden soñra degül zerḥ ü riyā hengāmı

N'ola şimden girü ḥandān oluban ağlamasaḥ
Deñüle mevsim-i gül ḥüzn ü bükā hengāmı

Ġarazuñ zevk ü şafā itmek ise 'ālemde
Şimdidür gāfleti ḳo **Lāgarī** pā hengāmı

Şiir Numarası 7

Lāgarī -(110b)

Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilün
Beni dīvāne kılan zülf-i siyehkārūñ mı
Behey āfet yāhūd ol tırta-i tarrārūñ mı

Nüş iden hūn-ı dilüm rind-i mey-âşâmveş
Çeşm-i mestūñ mi begüm gamze-i hūn-hāruñ mı

Güli şermende kılup ar'arı hayretde koyan
Ruḥ-ı gül-günüñ ile şive-i refitārūñ mı

Gün gibi rüşen iden 'ālemi ey şāh-ı cihān
Meh-cemālūñ mi 'aceb rüy-ı pür-envārūñ mı

Bāğ-ı nazm içre bugün **Lāgarī**yi ey lebi kand
Söyleden tūṭī gibi la'l-i şeker-bārūñ mı

Şiir Numarası 8

Velehū -(113a)

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Fe 'ülün
Saña tuḥfe hemān bir cānumuz var
Kabül eyle daḥı cānānumuz var

Nola bülbül gibi efgān idersek
Bizüm de bir gül-i ḥandānımız var

Belā başdan nice eksük olur kim
Ġam u ġussa gibi yārānımız var

Senüñ vasf-ı cemālūñ eylemekde
Begüm şanma bizüm akrānımız var

Egerçi Lāgarī bir nesnemiz yok
Bi-ḥamdillāh hele cānānımız var

Şiir Numarası 9

Lāgarī -(113b)

Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilün
Tarz u tavruñ ne levendānedür Aḥmed Şāhum
Cünbişūñ Ḥaḳ bu ki merdānedür Aḥmed Şāhum

Ceşm-i mestūñ alıcaḳ destine şemşir müjeñ
Kaşdı bildüm ki dil ü cānadur Aḥmed Şāhum

Çünki şem'-i ruḥına oldı gönül pervāne
Yanmadan aña ya pervānedür Aḥmed Şāhum

Şol ki dil bağlamaya silsile-i kākülüne
Uşlu şanma anı dīvānedür Aḥmed Şāhum

Gelse sıḥhat bulısar Lāgarī bīmārūñ da
Āsitānuñ çü şifā-ḥanedür Aḥmed Şāhum

Şiir Numarası 10

Li-kātibihī-(115b)

Fe 'ilātün Meḫā 'ilün Fe 'ilün

Giçemez hiç kimse yanuñdan

Ḥavf ider çeşm-i cān-sitānuñdan

Dōstum dil giçer dü 'ālemden

Geçmez ol iki ebrūvānuñdan

Kılı kırık yarsa fehmi ile şā'ir

Yine bahş idemez miyānuñdan

Virseñ olmaz mı ey lebi kändüm

Bize bir büsecük dehānuñdan

İtmeye bir nefes cüdā seni Ḥak

Lāğarī yār-ı dil-sitānuñdan

Şiir Numarası 11-Tahmis

Li-kātibihī-(91b/92a)

Meḫā 'ilün Meḫā 'ilün Meḫā 'ilün Meḫā 'ilün

Yeter ey çarḫ-ı zālīm eyledüñ bî-dād n'eylersüñ

Yakīn bil kalmadı devründe bir dil-i şād neylersüñ

Uşandırduñ bizi ey āh-ı ateş-zād neylersüñ

Dağıtduñ ḫāb-ı nāz-ı yāri ey feryād neylersüñ

İdüp fitneyle dünyāyı ḫarāb-ābād neylersüñ

Gezerken bu dil-i āvāre bir gün şām-ı zülfünde

Serā oldı dutıldı kaldı 'anber-fām-ı zülfünde

Ferāgat eylesün bārī senüñ eyyām-ı zülfünde

Dil-i mecruḫuma rahm eyle kalsun dām-ı zülfünde

Şikeste-bāl olan murğı idüp āzād neylersüñ

Kimüñle hem-dem olduñ anı yüz biñ derde uğratduñ

Nice eh-i dili ḫāk ile yeksān eyledüñ gitdüñ

Füsün ü fitne ile kimse bilmez neyledüñ nitdüñ

Varup gīsü vü zülf-i yāri biri birine katduñ

Yine bir fitne taḫrīk eyledüñ ey bād neylersüñ

Naẓar eyle ben-i miskīne ey 'İsā-yı rūḫ-efzā

İdersüñ her nefesde nice mürde-dilleri iḫyā

Ser-i şürīdemüzde ḫāşıl oldı bir 'aceb sevdā

İdersüñ gerçi her derde ḫabībüm bir devā ammā

Cünün-ı ehl-i 'aşk olunca māder-zād eylersüñ

Çekersüñ şüretin ol dilberüñ sen gerçi ser-tā-pā

'Acebdür kıl kalem destünde olmaz 'aşık-ı şeydā

Naẓirüñ yok muşavverlikde hiç olmaz saña hem-tā

Güzel taşvīr idersüñ ḫāl u ḫatḫ-ı dilberi ammā

Füsün ü fitneye geldükde ey Behzād neylersüñ

Dem-i tīgından içen āb neyler mülk-i cām-ı Cem

Getürmez 'aynına āb-ı ḫayātı andan urmaz dem

Ölürsem yār öldürsün beni ol zülf-i ḫam-der-ḫam

Şehīd-i tīg-i 'aşk-ı yārdur ser-cümle-i 'ālem

Urup şemsīre dest ey ḡamze-i cellād neylersüñ

İdersün bu dil-i şeydâya yüz cevri ü cefâ sen de
Muhabbetden eger yok görmedüm mihr ü vefâ sende
Yağın bildüm ki yokdur hiç bü-yi âşinâ sende
Bahâyiveş degülsün kâbil-i feyz u şafâ sen de
Tekellüf ber-çaraf ey hâtır-ı nâ-şâd neylersün

Sonuç

Klâsik Türk şiirinde 17. yüzyılda Lâgarî mahlası ile şiir yazan şair(ler) mevcuttur. Bu yüzyılda şiirleri olduğu görülen üç kişinin yanı sıra bilim adamı kimliği ile bilinen Lâgarî Hasan Çelebi vardır. Bunlardan birinin Lâgarî Şeyh Mehmed olduğu ve M. 1682 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Ulaşabildiğimiz kaynaklarda kendisine ait sadece bir beyit şiir örneği bulunan Şeyh Lâgarî'nin, Bayramî veya Nakşî şeyhi olduğuna dair iki farklı görüş vardır.

17. yüzyılın ortasında derlenen Hisâli'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Lâgarî başlıklı bir nazire beyit bulunmaktadır. Bu şair ile Şeyh Mehmed'in aynı kişi olup olmadıkları konusunda fikir beyan etmek güçtür. Aynı şahıs olmaları söz konusu olabileceği gibi burada adı geçen şairin daha erken bir dönemde yaşadığı da söylenebilir.

06 Mil Yz A 4453/1-2 numaralı şiir mecmuasında, "Lâgarî" başlıklı/mahlaslı ve "li-kâtibihî" başlığıyla sunulan şiirler vardır. Şiir mecmuasının, şairler ile şiir örneklerine bakıldığında 17. yüzyılda yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, Lâgarî'nin de 17. yüzyıl şairlerinden biri olduğu söylenebilir. Bu şaire ait olduğu belirtilen derleme şiir mecmuası vardır. İncelediğimiz bu mecmua 161 yapraktan oluşmaktadır.

Mecmuada derleyicinin kimliğine yapılan atfa göre en az iki farklı kalem kullanılmıştır. Fakat uzun derleme kısmının da farklı bir kalemle yazıldığı düşünüldüğünde mecmuada üç farklı kalemin varlığı göze çarpmaktadır. Bunlardan biri olan Nesîb'in yazısı, koyu-kalın kalem ve nesih hat iledir. Lâgarî'ye ait olduğu belirtilen yazıların ise şikeste-talik olduğu ve ince bir kalemle yazıldığı görülmektedir.

Mecmuada "li-kâtibihî", "li-râkimihi" gibi ibarelerin, başka metinlerden direkt alıntı yapılarak bu mecmuaya aktarılma ihtimali söz konusudur. Bu durumda, Lâgarî'nin başka bir şiir defteri veyahut divanındaki bilgilerin buraya başlıkları değiştirilmeden aktarılması da söz konusu olabilir. Bu ifadelerin, metni yazıya aktaran/istinsah eden kişinin şahsi bir kullanımı/tercihi de olabilir. Her durumda ister Lâgarî ister başkası tarafından belirtilmiş olsun, bu şiirlerin Lâgarî'ye ait olduğu vurgulanmaktadır.

Lâgarî'nin yazdığı belirtilen bölümlerde bu yüzyılda, kaynaklarda şiirleri ve eserleri hakkında fazla bilgi olmayan şairlerden Vâhidî ve Revnakî'ye ait şiir örnekleri vardır.

Mecmuada, Lâgarî'nin yazdığının belirtildiği bölümler için başlıkta hem "Lâgarî" hem de "Li-kâtibihî" ibaresi geçmektedir. Bu şiirlerin devamında "velehû" başlığı da kullanılmış olup şiirin bir önceki şaire ait olduğu vurgulanmaktadır. Bu durumda bu şiirlerin Lâgarî'nin hattıyla ona ait metinler olduğu belirtilmiştir. Bazı şiirlerin başlığında "Lâgarî" ibaresi geçmektedir. Aynı yazı stilinde ve aynı kâtibe ait metinler olduğu düşünülen yazıların sayısı, tespitlerimize göre 13'tür. Bunların 11'inde Lâgarî'nin mahlası bulunmaktadır.

"Li-kâtibihî" başlığı kullanılmış olmasına rağmen mahlas biriminde şairine atıf yapılmayan bir gazel ile bir tahmis bulunmaktadır. Gazelin *Bâkî Dîvânı*'nda geçtiği tespit edilmiştir. Şiirin aslında "Bâkiyâ" geçen mahlas ibaresinin Lâgarî'nin hattı olduğu belirtilen hatta yakın bir yazı ile yazılan şiirde "Âşıkân" şeklinde geçtiği görülmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, başka bir yerden yapılan bir alıntıda hatanın, bu mecmuada da devam ettiği söylenebilir. Bu ihtimaller dışında eğer Lâgarî veya başkası bu şiirin kendisine ait olduğunu belirtmek istemişse, şiir aşırıcılığının/intihalinin olduğu söylenebilir. Ancak başka birisinin Lâgarî'ye böyle bir ithamda bulunmuş olma ihtimali imkân dâhilindedir. Lâgarî'nin veya kâtibin yapmış olduğu bir hatadan dolayı başlığın altına yanlışlıkla Bâkî'nin şiirini yerleştirilmiş olması da muhtemeldir. Ayrıca yazısı Lâgarî'ye benzeyen başka bir hattatın aktardığı bir şiir de olabilir. Sonuç olarak, bu şiir, başlığına göre Lâgarî'ye ait mahlas kullanılmayan bir şiir olarak tanımlanabilecek bir konumda iken tarafımızdan yapılan titiz araştırmalar sonucu şiirin Bâkî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.

Aynı durum, *Mezâkî Divanı*'nda geçen şiir için de geçerlidir. Bir gazelin iki kişiye atfedildiği anlaşılan bu durumun bilinçli veya sehven yapıldığı konusunda kesin fikir beyan etmek güçtür. Lâgarî hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmaması varsa şiirlerinin toplandığı divanın henüz ele geçmeyişi, şaire ait başka şiir örneklerinin olmayışı gibi sebeplerden dolayı bu şiirin aslında kime ait olduğu hakkında kesin fikir

beyan etmek zordur. Bu kişinin Mezâkî ile aynı dönemde yaşamış Lâgarî Şeyh Mehmed olduğu yönünde açıklama yapmak zorlama bir tercih olacaktır. Şiirlerin hangisine ait olduğu noktasında, bugün için Mezâkî veya Lâgarî arasında bir tercih yapmak çok güçtür. Ancak daha sonraki çalışmalarda bu konuda yeni belgelere ulaşırsa veyahut iki şairden birisinin diğer(ler)inin şiirlerini sahiplendiği veya intihal bağlamında çaldığı ortaya çıkarsa daha net bir görüş ileri sürülebilir.

Lâgarî'nin hattı ile yazıldığı belirtilen “li-kâtibihî” başlıklı tahminin birimlerinde Lâgarî'yi belirten bir ibare veyahut mahlas yoktur. Tahmise esas gazel, Şeyhülislam Bahâyî'ye aittir. Bu tahminin kime ait olduğu konusunda mecmuadaki ipuçları dışında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Başlığındaki ibareden hareketle manzumenin Lâgarî'ye ait olduğu söylenebilir. Ancak Bâkî'nin gazelinde olduğu gibi şiirin başka birisine ait olma ihtimali de söz konusudur. Ayrıca bu yazının ve kâğıdın/yaprağın farklı bir derleyen tarafından da eklenmiş olması da muhtemeldir.

Mecmuada Lâgarî mahlası taşıyan tüm şiirler, “Bâkî'ye ait ve Mezâkî'ye atfedilen şiir örneğindeki tespitimiz ekseninde” başkasına ait olmasına ayna elimizde geldiği kadar diğer divanlar ve internet üzerinde yayımlanmış metinler çerçevesinde araştırılmıştır. Böylece bu şiirlerin ona ait olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan araştırmalara göre, şüpheli şiirler dışında şiirlerin başka şairlerin divanlarında geçmediği tespit edilmiştir. Bunların başkasına ait olup mahlaslarının veyahut başka bölümlerinin değişme ihtimali, her zaman için mümkündür. Bu durum birçok Divan edebiyatı şairi için de geçerli olabilir. Birçoğunun henüz tespit edilemeyen divanlardan veyahut gözden kaçan hususlardan dolayı başkasına ait metinler olabileceği her zaman için ihtimal dâhilindedir.

Sonuç olarak; bir mecmuada Lâgarî'ye atfedilen bazı şiirler mevcuttur. Şairin kimliği konusunda elimizde net bir bilgi yoktur. Lâgarî'nin mahlasını değiştiren bir şair olabileceği veyahut şiirlerini bir araya getirmeden ölmüş olması muhtemeldir. Fakat mecmuadaki veriler, onun şiirleri olarak sunulanlardan en az ikisinin şüpheli olduğunu göstermektedir.

Lâgarî'nin şiir örnekleri bağlamında yaptığımız değerlendirmelerin birçok şair için geçerli olduğu söylenebilir. Ancak bu bilgiler, tespit edildiği kadarıyla gündeme gelebilecektir. Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda birçok şairin, başkalarının şiirini sahiplendiği, değiştirerek kendisininmiş şeklinde gösterdiği belirtilmektedir.

Çoğu zaman şiir yazmada öğrencilik aşamasında olan kişilerin bu çerçevede öğrenme amacıyla bazı değişiklikler yaptığı da görülmektedir. Belki de bu türden şiirler, bir şaka olarak düzenlenmiştir. Ama nihayetinde başkasına ait bir şiirin sahiplenilmesi ile sonuçlanmıştır. Şiiri çalan kişinin hayatında böyle bir işlemi bir defa yapıp sonra vazgeçmesinin de ihtimal dâhilinde olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca inceleme kısmında üzerinde genişçe durulduğu üzere, bu şiirlerin başkası tarafından yazılarak şaire bilinçli bir karalama kampanyası şeklinde sunulması da mümkündür.

Müstensihlerin/kâtiplerin yaptığı hatalar arasında bu türden durumların olabileceği unutulmamalıdır. Kağıtların ve şiirlerin yerinin karışması, atılan başlıktan sonra yanlışlıkla başka bir metin ekleme gibi durumlar her zaman için mümkündür. Bununla birlikte mahlası aynı olan şairlere ait şiirlerin diğeri adına sehven kayıtlanmaları da ihtimal dâhilindedir.

Lâgarî hakkında kaynaklarda geniş bilgi olmaması onun iyi bir şair olmadığı anlamına da gelmemektedir. Bu düşünce bunun tam tersi bir algıya da kapı aralayabilir. Bunun farklı sebepleri üzerinde tartışılabilir.

Bu çalışma, Lâgarî mahlaslı şair veya şairler üzerinde yapılacak olan yeni çalışmalara bir ön katkı mahiyetindedir. Şaire ait yeni şiirler ve eserler gün yüzüne çıktığında gerek üslup gerekse de yeni bulgular bağlamında şair hakkındaki bilgiler sürekli güncellenerek yenilenecektir.

Kaynaklar

- Aksoyak, İ.H, (2021) “Lâgarî, Şeyh Mehmed Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Erişim linki: <http://teis.yesevi.edu.tr/made-detay/lagari-seyh-mehmed-efendi> , Erişim tarihi: 18.07.2021
- Aydemir, Yaşar (2001). “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü” Bilig, s. 147-156, Ankara.
- Aydemir, Yaşar (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler” Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/3 Summer, s. 123-137, Ankara. AYDEMİR, Yaşar (2001). “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü” Bilig, s. 147-156, Ankara.
- Aydemir, Yaşar (2011). “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar”, Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi, Sempozyumu Bildirileri Kitabı, s. 87-100, Atatürk Kültür Merkezi,

Ankara.

- Aydın, G. (2019) “*Bosnalı Sâbit Dîvân'ının Bağlamlı Dizini Ve İşlevsel Sözlüğü*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi
- Ceyhan A.-DURU, N. F. (2014), “Yusuf Nesib”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nesib-yusuf>, Erişim Tarihi: 21.07.2021
- Efe, Zahide. (2019). 16. Yüzyıl Divan Şairi Hâtemî ve Dîvânçesi. Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8/20, s. 114-150 .
- Ekinci, R. (hzl.) (2017), *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gürbüz, M. (2011). “Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları”, Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, s. 315-328, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara
- Gürbüz, M. (2012). “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 7 Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, s. 97-113, Turkuaz, İstanbul.
- <https://osmanli.org.tr/hindiler-tekkesi/> Erişim Tarihi: 27.07.2021.
- İçli A. (2018b), Makalî'nin Yeni Şiirleri (*Geçmişten Günümüze Manisa içinde*, s. 1245 -1260), (Editör: Ferhat Berber, Harika Durgun, Betül Aydoğan). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- İçli, A. (2015). Fasîh'in Yayınlanmamış Türkçe Rubâileri. *Researches About The Turks All Around The World, Türk Dünyası Araştırmaları*, (219), 209–222.
- İçli, A. (2016). Dâî Mahlaslı Şairler ve Seyyid Yahya Dâî Poets With Pseudonym Dâî and Seyyid Yahya Dâî. *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(15), 219–246.
- İçli, A. (2017). İzâkî ve Şiirleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (19), 169–192.
- İçli, A. (2018a). Kâsımî Mecmuası'nın İçerik Analizi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (40), 468–499.
- İçli, A. (2019). Harîmî'nin Manzum Mektubu. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 123(243), 251–278.
- İçli, A. (2020a). Divan Edebiyatında Levendî Mahlaslı Şairler ve Musullu Levendî. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 7(18), 203–217.
- İçli, A. (2020b). Süleyman Şadi'nin Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10–21.
- İçli, A. (2020c). İzâkî ve Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(4), 772–803.
- İpekten, H. (1990) Naîli-i Kadim Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- İsen, Mustafa (1997). "Tevârüd mü İntihal mi", Ötelere Bir Ses (s. 338-344). Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Kahraman, S. A.-Dağlı, Y (hzl.) (2013), *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi(1-6. Kitaplar)*, c. 1, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Kalyon, Abuzer. (2011) Peşteli Hisali Metali'tün-Neza'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Kaplan, Yunus (2019). “Belîğî ve Dîvânçesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul. Sayı 22. s. 359-448.
- Kaplan, Yunus (2020). “Mecmualardan Hareketle Bir Dîvânçe Teşkil Denemesi: Edirneli Misâlî (Hasan Çelebi) ve Dîvânçesi”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, s. 35-152.
- Köksal, M. Fatih (2011), “Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-zâde Fevzi Mecmuası”, Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, s. 449-468, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- Köksal, M. Fatih (2012). “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)”, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 7 Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, s. 409- 431 Turkuaz, İstanbul.

- Kurnaz, C. TATÇI, M. (hızl.) (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Tuħfe-i Nâilî - Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C.2. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Kurnaz, Cemal; Aydemir, Yaşar (2013). "Mecmualara Sorulması Gereken Sorular" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1, Winter, p. 51-64, Ankara.
- Küçük, S. (1994) *Bâkî Divanı Tenkitli Basım*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Mecmû'a-i Eş'âr, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4453/1-2, 161yk.
- Mermer, A. (1991), *Mezâkî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Müstakimzade Süleyman Sadeddin (2000), *Mecelletü'n-Nisab*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Sertkaya, O. F (1999). "Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazire mi? Yoksa İntihâl yani 'Sirkat-i Şiir' mi?" *İlmî Araştırmalar*, S. 7, s. 191-199.
- Taş, B. (2013) Gerçek Bir Şiir Hırsız Şerîfi ve Çalıntı Divanı, *Dedekorkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C.2, S. 4, s. 1532-162
- Uludağ, E. (1992). *Şeyhülislâm Bahâyî Divânı: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Usta, M. (2006) *Tabibzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsile-i Sufiyân İsimli Eseri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Yıldırım, A. (2006), *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlasnâmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.